

Структура угруповань земноводних заплавних територій Канівського природного заповідника

Соболенко Л. Ю., доц. кафедри біології та методики її навчання,
Поліщук К. В., студент 6 курсу

Вступ. Для Канівського заповідника характерне значне ландшафтне різноманіття, з-поміж якого варто виділити заплавні біотопи (о. Круглик, о. Шелестів, Зміїні острови). Заплави характеризуються особливостями водного режиму, які, з-поміж інших абіотичних і біотичних чинників, визначають структуру угруповань видів, що їх населяють. Значний вплив на структуру та функціонування заплавних угруповань має й антропогенний чинник. Виходячи з цього, метою нашого дослідження було встановити структуру угруповань земноводних на заплавних територіях заповідника, порівнявши її у природних й трансформованих людиною заплавах.

Матеріал та методика Вивчення структури угруповань земноводних проводили в межах заплавних біотопів протягом весняно-осіннього сезону 2012 р. Дослідженнями було охоплено шість пробних ділянок на трьох досліджуваних стаціонарах у межах заплавних островів Канівського природного заповідника.

Збір матеріалу для встановлення якісного і кількісного складу угруповань земноводних здійснювали згідно з загальноприйнятими методиками [1, 5]. Загалом було досліджено близько 78 особин земноводних.

Результати та обговорення Згідно з дослідними даними, регіон дослідження характеризується наявністю 11 видів амфібій і одного гібридного біотипу, що належать до двох рядів і шести родин земноводних, які становлять 65% усього різноманіття амфібій України [3, 6]. Усі види перебувають під захистом природоохоронних директив ЄС [2].

Існування на даній території такої різноманітності земноводних є тим показником, який може свідчити про важливу екологічну роль заплави для земноводних. Порівнюючи окремі досліджувані стаціонари за кількістю видів земноводних, бачимо значну відмінність за цим показником: о. Круглик - 7 видів, о. Шелестів - 8, Зміїні острови - 11 (табл.).

Таблиця

Видовий склад батрахофауни досліджуваних стаціонарів

№	Вид	О. Круглик	О. Шелестів	Зміїні острови
1	<i>Triturus vulgaris</i>		+	+
2	<i>Triturus cristatus</i>			+
3	<i>Bombina bombina</i>	+	+	+
4	<i>Pelobates fuscus</i>		+	+
5	<i>Bufo bufo</i>	+		+

6	<i>Bufo viridis</i>		+	
7	<i>Hyla arborea</i>	+	+	+
8	<i>Rana ridibunda</i>	+	+	+
9	<i>Rana esculenta (= lessonae)</i>	+		+
10	<i>Rana esculenta - ridibunda</i>		+	+
11	<i>Rana arvalis</i>	+		+
12	<i>Rana temporaria</i>	+	+	+
	Разом	7	8	11

Видно, що лише чотири види – жаба озерна, кумка звичайна, квакша звичайна та жаба трав'яна є видами-генералістами з широкою екологічною амплітудою, представлені в усіх трьох стаціонарах, тоді як решта видів трапляються в одному, зрідка у двох із них.

Порівнюючи природні і антропогенізовані території, можемо стверджувати про існування певної тенденції до збіднення видового складу угруповань земноводних за наявності антропогенного впливу на біотоп. Так, антропогенізовані ділянки були на 10-25% біднішими у видовому відношенні, ніж природні ділянки.

З трансформацією природних екосистем, особливо заболочених лук, стариць зникають більш вразливі види-спеціалісти з вузькими екологічними амплітудами (гостроморда жаба, ставкова жаба), натомість з'являється озерна жаба - вид типовий для трансформованих чи, навіть, штучних екосистем, як рибні стави, що розташовані поруч з однією з досліджуваних антропогенізованих пробних площ. Пізнавальним також є те, що вид гібридного походження *Rana esculenta - ridibunda*, батьківськими видами якої є ставкова і озерна жаби, має проміжні екологічні характеристики порівняно з ними і трапляється як на природних, так і антропогенізованих пробних площах, що, зрештою, підтверджується іншими дослідниками [4]. Таким чином, отримані нами дані можуть свідчити про певну індикаторну властивість окремих видів чи цілих угруповань земноводних щодо ступеня антропогенної трансформованості біотопів, і використовуватися у різного роду моніторингових дослідженнях.

Найчисельнішим видами з-поміж досліджених земноводних за відносною частотою зустрічей виявилися жаба озерна (18 ос.), жаба трав'яна (11 ос.), чисельними також були кумка звичайна (13 ос.), і дещо менші показники у жаби гостромордої (7 ос.), ропухи сірої (6 ос.) та. Найменш чисельними виявилися звичайний (5 ос.) і гребінчастий тритони (4 ос.), часничниця (3 ос.), квакша (5 ос.), ставкова жаба (4 ос.), ропуха зелена (2 ос.)

Висновки Таким чином, підсумуємо, що заплавні території Канівського природного заповідника характеризуються наявністю 11 видів земноводних та одного гібридного біотипу, що становить 65% усього складу

батрахофауни України. Найвище видове різноманіття земноводних зафіксоване на Зміїних островах, дещо нижче – на о. Шелестів, та найнижче – на о. Круглик. Структура угруповань земноводних також змінюється залежно від типу заплавної ділянки, на що чітко вказує як видовий склад, так і характер домінування видів.

Список використаних джерел

1. Измерение и мониторинг биологического разнообразия: стандартные методы для земноводных : пер. с англ. - М. : Изд-во КМК, 2003. - 380 с.
2. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн. 1997). - К. : Мінекобезпеки України, 1998. - 76 с.
3. Кузьмин С.Л. Земноводные бывшего СССР / С.Л. Кузьмин. - М.: Изд-во КМК, 1999. - 298 с.
4. Межжерин С.В. Пространственная структура гибридного комплекса зеленых лягушек *Rana esculenta* (Anura, Ranidae) на территории Украины / С.В Межжерин, С.Ю. Морозов-Леонов, О.Д. Некрасова, Ф.Ф. Куртяк, Е.И. Жалай // Матер. I конф. Укр. Герпет. Тов. - К. : Зоомузей ННПМ НАН України, 2005. - С. 110 - 114. .
5. Руководство по изучению земноводных и пресмыкающихся / И. С. Даревский, Н. Н. Щербак, К. А. Татаринов [и др.] ; отв. ред. Н. Н. Щербак. – К. : Киевская книжная типография научной книги, 1989. – 171с.
6. Щербак Н. Н. Земноводные и пресмыкающиеся Украинских Карпат / Н. Н. Щербак, М. И. Щербань. – К. : Наукова думка, 1980. – 264 с.